

LBRIS

We know
books

DORU
MUNTEANU

SECRETUL
CRUCII

Ediție revizuită

EDITURA
CREATOR
BRAȘOV, 2024

Nu mai aștepta nimic, decât glonțul. Așadar, „îi venise vremea”, cum obișnuia să spună.

De fapt, agresorul lui nu voia decât pristornicul, cu orice preț. N-avea cum să i-l dea. Jurase asta când devenise „păstrătorul” lui.

La vârsta sa moartea nu-l mai îngrozea. Închise ochii, încercând să se detașeze de toate. Îi apărură în minte chipul Hildei, apoi al Antoniei. Pristornicul, de care era atât de aproape și pentru care trebuia să moară, era la loc sigur. Imaginea lui îi umplu privirea, imprimându-i-se dureros pe retină. Își trăise viața așa cum și-o croise. Singurul regret era că nu se întâlnise cu profesorul Beu, așa cum plănuise. Dar, oricum, „ei” nu vor avea crucea niciodată. Era a lor, a „horenilor”.

Țeava rece a pistolului, înfiptă în baza craniului, îi zdrelise pielea. Auzi doar zgomotul sec al armării mecanismului, dar timpul se încăpățâna să se scurgă lent, se dilata nefiresc și secunde, ca niște lovituri de ciocan, îi băteau în cutia minții. „Gata!” îi veni să strige, dar nimic nu-i ieși din gât. „Gata, să se termine odată!”

O cucuvea înfioră tăcerea cu țipătul ei straniu și sfâșietor. Poate chiar lui îi cânta de moarte.

Un frison îi străbătu trupul, electrizându-i părul de pe ceafă, și o paralizie instantanee îi crispă întreaga ființă. Se simțea ca un gândac răstignit într-un insectar, ridicol și speriat, umilit și surprins totodată, extraordinar de uimit de ceea ce i se întâmpla. Pipăi cu palmele ușa masivă de lemn a bisericii. Contactul degetelor cu suprafața rece și densă îl făcu să transpire. O secreție bolnavă și insidioasă ca o mazăgă îi năclăi falangele ce tremurau imperceptibil, stârnite de o senzație stranie. Frica parșivă, insinuantă, ca un fluid material, îi traversă corpul, rășchirându-se ca o gheară de pasăre în dreptul inimii.

Auzi pocnetul sec al glonțului slobozit pe țevă. Simți că îi explodează capul și-un val de sânge îi inundă creierul. Apoi, nimic, doar o ceață lăptoasă care-i invadează mintea, ochii, auzul.

— Aveți vreo bănuială, domnule Beu? îl întrebă căpitanul Petrovan pe Tudor.

— Cu privire la ce? La asasin sau la mobilul crimei?

— Păi, și la una și la alta, dacă puteți...

— Pristornicul, domnule căpitan, pristornicul lui Horea ar putea fi cheia problemei. Crucea asta a fost râvniță de mulți, dar, nimeni, niciodată, n-a știut în posesia cui se află. Singurul om care putea da un răspuns era Vasile Mocanu.

— De ce credeți asta? întrebă contrariat căpitanul.

— Pentru că de asta mă aflu eu aici, răspuse Tudor Beu. Am venit la întâlnirea cu Vasile Mocanu pentru că el mi-o ceruse, iar pristornicul trebuia să fie subiectul discuției noastre. Uite, domnule Petrovan, am aici dovada. Scoase din buzunar scrisoarea pe care Vasile Mocanu i-o expediasse înainte cu câteva zile și citi cu voce tare:

„Domnule Beu,

Poate vi se pare ciudat că primiți o asemenea scrisoare de la un necunoscut, dar nimic nu este întâmplător. Vă cunosc activitatea, articolele și cărțile publicate și am ajuns la concluzia că sunteți singura persoană căreia pot să-i încredințez secretul vieții mele. Nu vreau să fiu patetic, dar simt că nu mai am mult de trăit. Sunt ultimul

descendent din șirul de păstrători ai pristornicului lui Horea. «Frații de cruce» se termină cu mine.

Vreau să vă spun tot ce știu. V-am «ales», pentru că am sentimentul și încrederea că sunteți un bun urmaș al unchiului dumneavoastră, dr. Octavian Beu. Chiar dacă nu vă e foarte comod, vă aștept vineri, la ora nouă, la locuința mea....”

— Ar trebui să-i facem o copie, zise Petrovan. E o piesă importantă în dosarul acestei crime. De altfel, vă așteptam, domnule profesor. Pe agenda lui Vasile Mocanu era consemnată întâlnirea cu dumneavoastră și ce e mai grav este că și criminalul știe asta.

Tudor venise cu mașina. O parcase într-o piațetă apropiată. Cunoștea orașul încă din copilărie. A avea arhitectura orașelor vechi ardelenene, cu strada lungă pavată cu piatră cubică, ce traversa inima burgului, străjuită de case, nu mai înalte de un etaj, cochete, dar cu o oarecare austeritate, cu balcoane închise, ca niște fortărețe. Porțile de lemn masiv ascundeau un coridor, relativ lung, ce se deschidea într-o curte interioară cu verdeață, prelungindu-se, pe de o parte, cu odăile, pe un singur nivel, ale servitorilor, iar pe latura opusă, închizând perimetrul cu ziduri, pe care se cățarau trandafiri, iedera ori iasomie. Din capătul culoarului, niște scări din ciment te conduceau la etaj, la locuința proprietarului, de obicei, un apartament spațios, cu trei sau patru camere și dependințe. Parterul de la stradă era destinat unei activități comerciale și aveai sentimentul că doar această parte a casei participa la viața discretă a orașului.

Un scuar mic închidea latura de sus a centrului, cu inevitabilul monument ce se profila pe zidul cenușiu al bisericii, pentru a se prelungi domestic într-o alee străjuită de pomi, transformată într-o „promenadă”, pe care în zilele de sărbători se plimbau servitoarele și cătanele aflate în permisie. Aici era buricul târgului,

„floașterul”, cum îl botezaseră întotdeauna elevii liceului românesc.

Casa lui Vasile Mocanu se afla la capătul uneia dintre străzile ce gravitau spre centru, într-o piațetă înconjurată de clădiri cu grădini în față, având aerul unei proprietăți pe care urbanismul nu-și pusese amprenta definitivă. Păreau, mai de grabă, niște vile neostentative, care ascundeau ceva din reminiscența rurală, cu alura unor gospodării de țărani mutați la oraș, pentru care spațiul nu trebuia să reprezinte o constrângere.

Era elev prin clasa a doua sau a treia când îl însoțise pe tatăl său într-o vizită de o zi la fostul lui coleg de cancelarie, profesorul Mihai Iosivaș. Întotdeauna îl impresionase Iosivaș, un bărbat înalt și suplu, afișând o severitate calculată de dascăl. Fusese coleg cu Pavel Dan, romancierul mort de tânăr, la Liceul „Ferdinand” din Turda. Pe atunci, „scos” din învățământ pentru vini politice imaginare, sălășluia, o vreme, la fiica sa, o avocată celebră în oraș. Îl cunoscuse pe când era elev în clasa întâi la liceul de băieți, în primul său drum la biblioteca școlii. Intrase cu sfială în sala uriașă cu pereții căptușiți de cărți. La cele două birouri, cufundați în lecturi, stăteau doi bărbați, „foști” profesori, interziși la catedră: Iosivaș și Teodor Mureșan. L-au privit lung și ușor contrariați pe băiatul profesorului de istorie, cu uniformă încheiată până în gât. Tudor îi știa din poveștile părinților. Fuseseră de multe ori la ei în casă, dar copiii n-aveau ce căuta între cei mari. Acum inevitabilul se produsese. De fapt, n-avea nevoie de nicio carte, avea destule acasă, dar îl mânase curiozitatea. Trebuia să descopere „instituția”. Era un soi de explorare inițiativă a perimetrului în care trebuia să-și petreacă următorii

ani. Și mai era ceva. Voia neapărat să-i vadă de aproape pe cei doi profesori, pe care nu-i putea avea la clasă, fiind mutați, ca pedeapsă, la bibliotecă, „regimul” considerând că făcuse un gest de clemență, găsindu-le un „rost”, în loc să-i dea afară. Aici, printre cărți, erau mai puțin nocivi pentru elevii „democrației populare”, dar băieții îi frecventau des. Iosivaș organizase un cerc de lectură, o formație de teatru și chiar îi păstorise în editarea revistei literare „Fire de tort”, iar Mureșan îi adunase într-o orchestră simfonică.

Orașul era același, îi era chiar familiar, ca mai toate orașele transilvane construite după același tipic, doar invitația ciudată a lui Vasile Mocanu și călătoria de-acum, după atâta amar de vreme, îl făcuse să-l privească altfel, cu alți ochi.

Sunase la ușă. Îi deschise un bărbat tânăr. Îl privi neîncrezător și totuși întrebă:

— Domnul Mocanu?

— Nu, veni oarecum răspunsul. Sunt ofițerul de poliție Sergiu Petrovan. Vasile Mocanu a fost asasinat aseară. Împușcat în ceafă pe treptele mănăstirii „Sfântul Ioan Cassian”. Pofțiți înăuntru, domnule Beu.

— Mă cunoașteți?

Tudor rămăsese descumpănit, dar nu reuși să articuleze altceva.

— Nu, domnule, profesor, dar vă așteptam. Aveați întâlnire cu Vasile Mocanu, nu?

Vestibulul se continua cu un culoar, nu foarte larg, și trecură pe lângă bucătărie, baie și o cămăruță, probabil, cândva, a servitoarei, și se opriră într-o încăpere uriașă.

— Suntem în bibliotecă, spuse încet căpitanul.

Abia atunci o observă pe doamna Hilda, o femeie în vârstă, dar dreaptă ca o lumânare, îmbrăcată în haine cenușii, confundându-se, în lumina slabă a încăperii, cu lemnul negru, de mahon al bibliotecii.

— Doamnă Teutsch, dânsul este profesorul Beu pe care îl așteptați.

Bătrâna înclină din cap, abia perceptibil. Îi privi chipul cu trăsături frumoase încă. Silueta doamnei avea ceva auster, o oarecare rigiditate nemțească, desprinsă parcă dintr-o fotografie „in sepia”, dinainte de război; doar ochii, de un albastru lăcrimos, contrastau cu severitatea figurii.

— Sărut mâinile, zise Tudor Beu, abia șoptit și încurcat într-un fel. Poate dacă nu trebuia să vin eu aici, nu s-ar fi întâmplat nimic, se scuză el.

— Cine știe? veni răspunsul prompt, fără inflexiuni. Domnule căpitan, vă servesc cu ceva?

— O cafea, doamnă Teutsch, o cafea ne-ar prinde bine tuturor, nu domnule Beu? Haideți să stăm jos.

Se așezară pe o sofa, în fața unei măsuțe. O scară interioară, din lemn masiv, urca la etajul clădirii. Privi încăperea uriașă. De jur-împrejur, pe toți pereții se ridicau rafturi cu cărți. Nu era nicio încropeală. Totul fusese construit de la început așa, gândit ca o bibliotecă, chiar și scărița de acces la etajerele superioare. Mii de volume, frumos orânduite, umpleau rafturile până sus, doar din când în când, câteva tăblițe de carton, ca niște indicatoare, ieșind în evidență. Își forță privirea și constată că nu erau nicidecum litere inscripționate pe ele, ci pur și simplu semne. Un birou greu trona în mijlocul încăperii și o lampă răspândea o lumină difuză și zgârcită. Un miros ușor stătut de carte și tabac persista și parcă plutea imaterial în cameră. Scara de lemn se continua cu o balustradă la etaj.

— Vreți să vedeți casa? întrebă căpitanul.

— Chiar mi-ar plăcea. De fapt, întotdeauna când vizitez pe cineva, îmi rog gazda să-mi arate casa. Unii sunt contrariați, dar așa-mi place mie. Vreau să știu unde mă aflu.

Au urcat scările care, surprinzător, nu scârțâiau deloc. De sus, de la balustradă, examină încăperea. „Frumoasă idee de arhitectură”, își zise pentru sine. La etaj erau trei dormitoare și un grup sanitar. Toate camerele dădeau înspre grădina din spate, plină de flori și pomi fructiferi. Un mobilier vechi, dar bine întreținut, fără piese ostentative. Se întoarseră în bibliotecă, chiar când doamna Hilda adusese cafelele într-un serviciu de Bohemia, aranjate pe o tavă de argint. Zaharnița, cana cu lapte și lingurițele erau la fel. Se așezaseră în tăcere. Era ceva stânjenitor în toată atmosfera asta, poate

generată chiar de ineditul situației. Își ridică ochii spre bibliotecă și întrebă:

— Dar camera n-are ferestre? Asta îi veni în minte, asta îl contrariase de la bun început.

— Ba da, domnule Beu, răspunse Hilda Teutsch. Vedeți, acolo sus, printre cărți, sunt câteva panouri de lemn. Ele ascund ferestrele. Basil, domnul Mocanu, se corectă ea, le-a comandat acum câțiva ani. Zicea că e mai sigur.

Tudor sesiză schimbarea de registru a doamnei Hilda. De fapt, de ce trebuia să ascundă că între ei fusese o relație mai altfel decât între un bărbat și o menajeră? Era normal să fie așa. Nu știa mai nimic despre Vasile Mocanu, decât că era un descendent al lui Horea sau, mă rog, cam așa ceva, dar nu reușise să-l poziționeze deloc în arborele genealogic.

— V-a așteptat, domnule Beu. Era chiar nerăbdător să vă întâlnească. Păcat că s-a întâmplat așa și nu înțeleg... E prea mult pentru mine... Din casă nu lipsește absolut nimic, dar toate sunt răvășite. Ce rost a avut moartea asta?

— Jaful, răspunse sec Tudor.

Hilda clipi ușor din pleoape, derutată.

— Domnule Beu, pentru mine este clar, interveni căpitanul. Vasile Mocanu a fost executat cu un glonț tras în ceafă, în ușa mănăstirii. I-au dispărut cheile și actele, iar criminalul a intrat în casă nestingherit. A căutat ceva, e evident, au fost vânzolate câteva lucruri prin sertarele biroului, printre cărți...

— Da, era un pic de dezordine în bibliotecă, spuse încet doamna Hilda, ori domnul Mocanu era chiar

maniac în ceea ce privește ordinea. Când termina ceva de citit sau de scris, le aranja pe toate la locul lor. De data asta... Glasul începu să-i tremure. Nu lipsește nimic. Vă spun eu care sunt menajeră de peste treizeci de ani în casa asta.

— Priviți, domnule profesor, zise Petrovan. Aici pe birou e un portret al lui Horea și agenda lui Vasile Mocanu, unde este notată întâlnirea de astăzi cu dumneavoastră. Mai e ceva ciudat. Pentru ziua de ieri nu e consemnat nimic, decât un semn de întrebare. Probabil, o întrevedere chiar cu asasinul.

— Din câte îmi dau seama, lipsește doar fotografia pristornicului, pe care nimeni nu l-a văzut vreodată. Poate nici nu există. Eu, de atâta amar de vreme, nu l-am văzut decât în fotografii, zise doamna Hilda. Era chiar aici, pe birou. Dacă mai căutăm în sertare sau în bibliotecă trebuie să mai găsim copii, dar nu mi-am permis.

— V-am așteptat pe dumneavoastră, domnule profesor, ca să ne lămuriiți, zise căpitanul.

— Povestea e foarte lungă și nu știu cât adevăr și câtă legendă ascunde acest pristornic, dar, fără îndoială de aici trebuie să pornim.

— Domnule Beu, numele dumneavoastră era foarte pomenit în casa asta. Sunt și niște scrisori cu Octavian Beu.

— Era unchiul meu, omul care a publicat toată iconografia despre Horea.

— Se pare că doar dumneavoastră le puteți dezlega pe toate, spuse Hilda.

— Așa credem și noi și de-aia contăm pe dumneavoastră, completă Petrovan.

— Știți, replică Tudor, eu sunt profesor, cercetător, scriitor și nimic mai mult. N-am veleități de polițist sau criminalist, dar am să încerc, cât de cât, să fac un pic de lumină în cazul ăsta. Nu știu dacă voi reuși, dar mă simt oarecum obligat și chiar vinovat. Poate, dacă nu era programată întâlnirea mea cu Vasile Mocanu, nu s-ar fi întâmplat nimic.

Aruncă o privire asupra lucrării unchiului său, aflată pe birou. O citise și o răscitise, umblase pe urmele lui Horea, dar nici urmă de pristornic. Avea și el o copie a unui desen al pristornicului. Poate o făcuse chiar unchiul lui, dar după ce? Cine îl văzuse în realitate? Cine l-a avut în mână? Vasile Mocanu?

31 octombrie 1784

Biserica de lemn din Mesteacăn devenise neîncăpătoare. Niciodată la slujba de duminică nu fuseseră atâția oameni. Preotul își făcu loc cu greu spre tindă, cădelnițând în stânga și-n dreapta. Țăranii se retrăgeau cu smerenie, câte un pas în spate, făcându-și semnul crucii, plecându-și capetele pletoase și strângând în mână căciulile de oaie. Se frecau unii de alții ca într-o strungă de vite. Pridvorul plin scrâșnea dureros sub greutatea ciubotelor și a opincilor. Din ușă, popa al bătrân privi mulțimea adunată. Să fi fost cinci, șase sute de oameni, toți cu desagi și merinde pentru câteva zile.

— Pace tuturor! își forță vocea părintele, încercând să se facă auzit, dar țăranii, cu tot respectul și cuvioșenia, priveau spre drumul ce ducea în sat. „Doamne, ce de popor!” își zise în gând.

Doi călăreți își struneau cu grijă caii, strângându-i din dârlogi, îndreptându-se spre tăpșanul ce urca panta cimitirului. Un murmur se porni din mulțime, rostogolindu-se pe deasupra capetelor, ca un tăvălug de nori căzut în creștetul satului. Soarele zgârcit al amiezii de sfârșit de octombrie își croi loc prin pâcla toamnei în curtea bisericii. Cei doi nu descălecară. Oamenii se

adunaseră în jurul lor, îmbulzindu-se. Pe unul dintre ei îl știau. Era de-al lor, din Zarand, de pe Criș. Îmbrăcat în straie moțșești, cu căciulă cu panaș și ciucuri atârnați cu fire, încins la brâu, acoperit de o bundă mițoasă de oaie, își potrivea pistoalele cu țeava lungă, semețindu-se în șa.

— No, zî, Marcule, ce-ai de zîs, că de când te-așteptăm! Unde-i Horea? se rătoi la el un mocan.

Marcu Giurgiu, pe numele lui adevărat, căruia toți îi ziceau Crișan, se ridică în scări.

— Oameni buni, Horea n-o putut vini, că-i o țără cam beteag, dar vă așteaptă pe tăți la Alba.

Un oftat de nemulțumire se ridică din sufletele sutelor de oameni. Celălalt călăreț, îmbrăcat în straie nemțșești, își scoase de pe cap chivăra roșie, făcându-le semn să se potolească.

— V-ați înscris cătane! Dreptu-i? strigă Crișan.

— Drept! veni răspunsul din sute de glasuri.

— No, atunci îi musai să veniți cu noi la Bălgrad să primiți arme și să scăpăm de iobăgie, că-i musai să ni se dea dreptatea noastră. Așe zâce conscripția militară! Așe o promis Împăratul!

Oamenii se foiră, adunându-se tot mai mult în jurul lor.

— Da ce semn ai ca să credem că astea-s poruncile Înălțatului Împărat? strigă același țăran de mai înainte.

Crișan scoase din sân un sul de hârtie și-l flutură deasupra capetelor.

— Ăsta-i ordinul Împăratului, prin care vă face cătane!

Țăranii se buluciră să vadă cu ochii lor porunca scrisă cu litere aurite și, deși nu știau citi, o priveau cu

încredere, dar și cu o oarecare îndoială. Însoțitorul lui Crișan scoase din tunică un steag cu figura împăratului și-l desfășură.

— No, ăsta-i chipul Împăratului și semnul că el vrea ca voi să fiți cătane! continuă Crișan. No, amu mă credeți? strigă el, privind-i cu ochii lui mari și negri.

Doar un murmur veni din partea cealaltă. Atunci, Crișan, desfăcându-și cămașa, își desprinse de la gât o cruce mică de lemn și o ridică deasupra capului.

— Credeți în asta?

Oamenii amuțiră pentru o clipă, apoi începură să strige:

— Credem! Credem! și vocile se uniră ca într-un cor.

— Voi credeți în cruce! Pe ea v-ați botezat! Pe ea jurați!

Țăranii, cu sufletul la gură, priveau uimiți crucea, care parcă adunase în ea toate razele de soare. Strălucea intens, ca aurul în lumina plină a amiezii.

— Apăi, dacă credeți, veniți și mă urmați!

Mai ridică o dată brațul. Părea o statuie, așa cum rămăsese încremenit cu crucea sulitând văzdubul.

— Mâne să fiți la Curechiu și de-acolo la Alba, unde ne-așteaptă Horea!

Își îmboldi calul și, însoțit de „neamțul” cu tricorn roșu pe cap, trecu printre oamenii înfiorați de uimire și hotărâți să-și schimbe soarta.

Era duminică, 31 octombrie 1784, când se pornise tumultul în Transilvania. Crucea de lemn lăcuit părea de aur și așa credeau și mocanii, că doar „drăguțul de împărat” nu-i putea da lui Horea alt înseamnă decât unul de aur.